

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Рівень і темпи економічного розвитку країни визначаються впливом багатьох факторів, серед яких особливу роль відіграє виробничий фактор. Від нього найбільшою мірою залежать і політична вагомість країни у світовому співтоваристві, і добробут її громадян.

Одним із основних завдань, які стоять на сьогоднішній день перед економікою України, є формування й ефективне використання виробничого потенціалу, що максимально задовольнить потреби країни в товарах і послугах.

Обов'язковою ресурсною складовою виробничого потенціалу, як відомо, є засоби праці, недостатня забезпеченість якими та їх незадовільний технічний стан суттєво впливають на конкурентоспроможність товарів та послуг, що виробляються. Саме тому одним із важливих напрямків економічного аналізу є аналіз основних засобів підприємства, головні завдання якого – дати оцінку забезпеченості підприємства засобами праці та виявити резерви підвищення ефективності їх використання.

Значення основних засобів як головного виробничого ресурсу підприємства важко переоцінити. Основні засоби будучи важливим елементом осяжних ресурсів підприємства у поєднанні із працею та капіталом є джерелом створення додаткової вартості в суспільстві. В силу своєї природи основні засоби зношуються в процесі виробництва, і тому потребують постійного відтворення. Зважаючи на сучасну економічну ситуацію в країні більшість провідних підприємств реальної сфери залишаються із майже зношеним парком основних засобів через відсутність можливості фінансування її відтворення. З огляду на вищесказане актуальність теми дослідження не викликає сумнівів.

Відповідно до П(с)БО 7 «Основні засоби», основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

С.Покропивний визначає основні засоби як засоби праці, які мають вартість; функціонують у виробництві тривалий час, у своїй незмінній споживчій формі; їх вартість переноситься конкретно працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в мірі зношення.

Однак у класичному політекономічному визначенні основних засобів немає обмежень у розмірі їх вартості в грошовому виразі. Важливо, що вони беруть участь у виробничому процесі багаторазово й переносять свою вартість на виготовлений продукт частинами.

Роль основних засобів у процесі виробництва, особливості їх відтворення в умовах ринкової економіки зумовлює особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і використання основних засобів. Ринкова система управління потребує більш оперативної та комплексної інформації щодо основних засобів. Практика підприємств свідчить, що облік та управління основними засобами ще більш ускладнився. Існує ряд проблем, які негативно впливають на процес управління виробництвом і знижують ефективність використання основних засобів.

Таким чином, основні засоби в процесі виробництва створюють додану вартість, зношуються та обов'язково потребують відтворення для забезпечення подальшого ефективного використання.

На думку Мочерного С.В. відтворення основних фондів - постійне повторення і безперервне відновлення засобів праці в натуральному і вартісному вираженні. Специфіка відтворення основних фондів органічно пов'язана, з одного боку, з їх участю в процесі виробництва впродовж кількох циклів, а з іншого - з поступовим перенесенням їхньої вартості на новостворений товар у міру зношування. Водночас інша частина вартості основних фондів залишається фіксованою у засобах праці, зберігаючи свою первісну натуральну форму.

Під відтворенням основних засобів Дідченко О.І. та Анатольєва Т.С. розуміють це процес безперервного їх поновлення у зв'язку з фізичним зносом або так званим «моральним» старінням, спричиненим науково-технічним прогресом, до настання повного фізичного спрацювання. Воно притаманне, перш за все, знаряддям праці й транспортним засобам.

Процес відтворення основних засобів має низку характерних ознак:

- 1) основні засоби поступово переносять свою вартість на виготовлену продукцію;
- 2) у процесі відтворення основних засобів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;
- 3) нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних засобів на готову продукцію;
- 4) основні засоби поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

В економічній літературі розрізняють просте та розширене відтворення.

За Поддєрьогіним А.М. просте відтворення основних засобів відбувається за рахунок заміни окремих зношених частин основних засобів або старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність у тому самому обсязі.

Процес простого відтворення складається з трьох стадій. На першій стадії відбувається продуктивне використання основних фондів і нарахування амортизаційних відрахувань.

На другій стадії відбувається заміна частини основних фондів, які перебували у виробничій формі, на грошові кошти шляхом нагромадження амортизаційних відрахувань.

На третій стадії амортизаційні відрахування використовуються для здійснення всіх видів ремонту основних фондів, модернізації, заміни зношених основних фондів і інших напрямків капітальних вкладень.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів за рахунок відновлення попередньої виробничої потужності або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Наразі існує дві форми простого відтворення основних виробничих засобів:

- заміна зношених або застарілих основних засобів;
- капітальний ремонт діючих основних засобів.

Основними формами розширеного відтворення є:

- 1) технічне переоснащення діючого підприємства;
- 2) реконструкція діючого підприємства;
- 3) розширення діючого підприємства;
- 4) нове будівництво;
- 5) капітальний ремонт і модернізація.

Якщо відноситися до основних засобів як до одного із найважливіших ресурсів підприємства, то й слід пам'ятати що він наряду з іншими він потребує відтворення. Процес відтворення основних засобів потребує значного фінансового забезпечення.

Наразі в економічній науці прийнято розглядати джерела відтворення по відношенню до власника фінансових засобів та у розрізі видів відтворення основних засобів.

Джерелами простого і розширеного відтворення основних засобів можуть бути власні, позичкові і залучені кошти та цільові надходження і благодійні внески.

За умов простого відтворення джерелом фінансування є нарахована сума амортизації. При розширеному відтворенні - використання частини прибутку, нарахованої суми амортизації, а також таких фінансових інструментів, як: кредит, лізинг, залучення інститутів спільного інвестування.

Для визначення розміру капітальних вкладень, як необхідні підприємству для забезпечення процесу відтворення основних засобів складається бюджет капітальних витрат. Бюджет капітальних витрат включає наступні дані:

- первісну вартість усіх основних засобів на початок планового періоду;
- наявність невикористаних амортизаційних відрахувань на початок планового періоду;
- суму амортизаційних відрахувань, яка буде нарахована протягом планового періоду;
- орієнтовний підрахунок вартості устаткування, яке підлягає заміні або продажу протягом планового періоду;
- орієнтовну суму амортизаційних відрахувань на придбані основні засоби протягом планового періоду;
- вартість основних засобів та суму амортизаційних відрахувань, яка буде в підприємства на кінець планового періоду.

Бюджет капітальних вкладень, як і календарний план, розробляється спочатку на наступний рік у розрізі кварталів, а потім деталізується в розрізі місяців.

Таким чином, основні засоби є одним із головних ресурсів підприємства, які в процесі виробництва зношуються, переносячи свою вартість на вартість створеної продукції. В наслідок чого вони зношуються та потребують свого відтворення. На сьогоднішній день виділяють дві форми відтворення основних засобів просте та розширене. Для підвищення ефективності використання основних засобів підприємства бажано щоб відтворення відбувалося на постійній та систематичній основі. Просте відтворення дає можливість лише відтворити основні засоби у первинному вигляді, а розширене - дає можливість основним засобам набути нової якісної форми. Планувати витрати на відтворення основних засобів на підприємстві можна на основі бюджету капітальних витрат. Такий бюджет повинен складати дві частини, витратну - скільки коштів потрібно для фінансування відтворення основних засобів, і доходну - в якій відображено джерела фінансування відтворення основних засобів.